ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

13. Хромушина Л.А. **Інтегрально-критеріальна оцінка рівня еколого-екоомічної безпеки розвитку сільського-сподарських підприємств** // Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Фінанси і кредит». - №1 - 2011.

Рецензент: д.е.н., професор Галиця І.О.

УДК 336.717.3

Н. М. КОНДРАЦЬКА

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ

Розкрито теоретико-методологічні основи управління проблемними активами. Проведено аналіз сучасного стану та пріоритетних напрямів реформування процедури виведення неплатоспроможних банків із ринку. Обґрунтовано основні напрями підвищення ефективності управління проблемними активами шляхом створення санаційного банку.

The theoretical and methodological foundations of distressed assets are disclosed. The current situation and the priorities of the reform of the output of problem banks from the market are investigated. The basic directions for improving the management of distressed assets by creating sanation bank are substantiated.

Ключові слова: система гарантування вкладів, страхування депозитів, управління проблемними активами, неплатоспроможний банк, санаційний банк.

Особливістю вітчизняної фінансової моделі є активна участь комерційних банків у процесах трансформації заощаджень домогосподарств. Акумульовані банками заощадження домогосподарств виступають джерелом інвестування та кредитування господарства, а відтак і резервом фінансування економічного зростання країни. Проте

©Кондрацька Н.М. - к.е.н. Національного університету водного господарства та природокористування

у період фінансової нестабільності, що супроводжується банкрутством банківських установ, обсяг коштів домогосподарств у банківській системі суттєво зменшується. З метою відновлення довіри населення та недопущення подібного відтоку капіталів, було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Він є установою, що виконує спеціальні функції не лише у сфері гарантування вкладів, а й виведення неплатоспроможних банків з ринку та управління проблемними активами.

Загальні питання удосконалення системи управління проблемними активами вивчали Безвух С.В., Волосович С., Тринчук В., Михайловська І.М., А. Л. Свечкіна, Ю.Л. Мохова, С.Г. Куліков та інші. Вони розглядали проблеми пов'язані з можливістю адаптації досвіду розвинених країн та можливостей його використання у вітчизняній практиці. Незважаючи на вагомість наукових напрацювань вищеперелічених дослідників існують проблеми, котрі залишаються недостатньо розробленими як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних положень і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення процедури виведення неплатоспроможних банків із ринку та управління проблемними активами.

Досягнення мети дослідження зумовило необхідність розв'язання таких основних **завдань**:

– розкрити теоретико-методологічні основи функціонування системи управління проблемними активами;

– провести аналіз сучасного стану та особливостей виведення неплатоспроможних банків із ринку та управління проблемними активами;

– обґрунтувати основні напрями підвищення ефективності функціонування системи управління проблемними активами.

Згідно чинного законодавства, на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб покладається зобов'язання із виведення неплатоспроможних банків з ринку. З цією метою Фонд отримав право на [1]:

– введення тимчасової адміністрації та ліквідації банків,

– організацію відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку,

– продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку;

– надання фінансової підтримки приймаючому банку;

– здійснення прогнозування потенційних витрат на виведення банків з ринку та відшкодування коштів вкладникам.

Таким чином, на дана інституція отримала права та повноваження, які раніше належали Національному банку України, та розширила повноваження щодо управляння активами проблемних банків.

Зокрема, під час кризових явищ 2008-2009 років тимчасова адміністрація була введена у двадцяти семи проблемних банках. Проте ефективність роботи тимчасових адміністрацій була незадовільною. Це пов'язано насамперед із неврегульованістю строків та процедур введення та виведення тимчасової адміністрації. Так, вкладники проблемних банків більше року не мали доступу до своїх заощаджень. До того ж процедура ліквідації розтягувалась в часі. Приміром, для ВАТ КБ „Причорномор'я" вона сягнула трьох років. Більше того, до деяких фінустанов тимчасова адміністрація вводились двічі, з перервами. Зокрема, подібної долі були удостоєні ТОВ „Діалогбанк", ПАТ „Інпромбанк", ПАТ „Банк „Столиця" і ПАТ „КБ „Володимирський". Такі прецеденти найбільше шкодили банківській системі. Виводячи тимчасову адміністрацію з банку, регулятор сигналізував ринку: банк оздоровлений, з ним можна працювати. Проте через кілька місяців НБУ знову брав банк під свій контроль, заново вводячи в ньому мораторій на задоволення прав кредиторів.

Як результат, відновити роботу змогли лише сім банківських установ (табл.1). Решта – 20 банків, у яких вводилась тимчасова адміністрація, – перебувають на стадії ліквідації.

Як видно із таблиці, відновили обсяги вкладень фізичних осіб лише ПАТ „Банк Національний кредит" та ПАТ АБ „Укргазбанк", решта п'ять банків не змогли повністю повернути довіру як фізичних, так і юридичних, осіб.

Новий порядок оздоровлення банківських установ було встановлено Законом „Про систему гарантування вкладів фізичних осіб". Згідно цього нормативно-правового акту терміни роботи тимчасової адміністрації було скорочено до трьох місяців, а для системних банків - до шести місяців. Ліквідація банку повинна бути завершена не пізніше одного року з дня прийняття рішення. Проте Фонд має право продовжити процедуру ліквідації банку на строк до одного року, а системоутворюючих банків - на строк до двох років.

Таблиця 1

Аналіз показників діяльності комерційних банків, у яких була введена тимчасова адміністрація, млрд. грн.

Банк	Кошти юридичних осіб		Кошти фізичних осіб		Активи, усього,	
	2008	*2013*	2008	*2013*	2008	*2013*
Націоналізовані						
ПАТ АБ „Укргазбанк”	2,110	1,727	3,072	5,296	10,314	20,997
ПАТ „РОДОВІД БАНК”	2,245	0,166	2,885	0,036	9,952	8,875
ПАТ „АКБ „КИЇВ”	0,995	0,090	1,419	0,445	3,283	2,835
Викуплені приватними інвесторами						
ПАТ „Промінвест-банк”	10,786	5,936	10,172	8,049	26,090	41,318
ПАТ КБ „НАДРА”	4,040	5,644	7,530	3,095	21,256	27,684
ПАТ „Банк Національний кредит”	0,340	0,562	0,214	0,626	0,632	1,447
ПАТ „Західінком-банк”	0,382	0,234	0,615	0,334	1,206	0,824

Примітка. Складено на основі даних [2; 3] станом на 01.01. відповідного року

Крім того, даним законом визначаються заходи щодо виведення неплатоспроможного банку з ринку:

1) ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладами фізичних осіб;

2) ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку;

3) відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією;

4) створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку;

5) продаж неплатоспроможного банку інвестору.

Зазначені заходи декларують можливість використання міжнародного досвіду управління проблемними активами.

Вони включають наступні механізми [4; 5]: ліквідація з відкликанням ліцензії; злиття і поглинання (Mergers and Acquisitions); операції щодо купівлі активів і прийняття зобов'язань (Purchase And Assumption); створення «бріджбанку» (bridge-bank).

Доцільність застосування даних заходів має місце, коли неплатоспроможність банку є необоротним процесом і застосування заходів щодо його „реабілітації" не принесуть позитивних результатів, а будуть носити лише витратний характер. Зауважимо однак, що чітких процедур реалізації зазначених механізмів управління проблемними активами законодавчо не прописано. Особливо суперечливим та полярним є регулювання діяльності санаційного банку як особливої установи із управління проблемними активами [6, с.411].

Як відомо, розпорядженням 14.09.2011 р. № 880-р, „Про утворення санаційного банку" Кабінет Міністрів України, Надав статус санаційного банку - ПАТ „Родовід банк" [7] Планувалося, що в санаційний банк буде передаватися проблемна заборгованість лише від державних фінустанов, таких як Ощадбанк, Укрексімбанк Укргазбанку і банку „Київ".

Як випливає із законопроекту, передача активів „Родовід-Банку" здійснюватиметься за спрощеною процедурою - без будь-яких грошових компенсацій і попередньої оцінки. Банки укладають договори з передачі активів санаційному банку на підставі рішень органів управління банків без повідомлення та отримання згоди акціонерів, вкладників і боржників, за винятком Нацбанку. При цьому сторони угоди звільняються від обов'язкових витрат, пов'язаних з передачею активів і їх обслуговуванням. Відповідно до законопроекту, санаційний банк щомісяця повинен буде перераховувати надходження від роботи з активами до держбюджету. Одним із завдань такого банку є повернення до бюджету коштів, витрачених державою на участь у капіталі фінустанов.

Дискусійним залишається питання вибору вже існуючого банку, адже ефективність його управління власною проблемною заборгованістю є сумнівною. Статус санаційного варто було б надати більш ефективному банку чи навіть новоствореній інституції.

Відзначимо, що з моменту націоналізації держава влила в статутний капітал фінустанови більше 10 млрд. грн. Як

результат, станом на 01.01.2013 року розмір статутного фонду банку становив 12,4 млрд. грн. Однак левова частка виділених коштів пішла на компенсацію збитків. Як наслідок, балансовий капітал становить всього 3,646 млрд грн. Зобов'язання "Родовід-Банку" складаються в основному з кредитів рефінансування.

Більше того, в повідомленні міністерства також зазначено, що "Родовід-Банк" має достатній рівень капіталізації, що дозволяє йому виконувати функції санаційного банку без додаткових витрат державних коштів. Однак за даними фінансової звітності банку за 2012 р. частка негативно класифікованих активів банку ”Родовід-Банку” станом на 01.10.2012 року становила 128,39%. При цьому Якщо в банку рівень таких активів перевищує 20%, регулятор має право зібрати в такому фінустанові позачергові збори акціонерів або змусити банк прийняти план фінансового оздоровлення. Якщо такий план не виконується, то НБУ може вивести банк з ринку і відправити його на ліквідацію. Крім того, ця фінустанова є збитковою. За 2012 р. негативний фінансовий результат становив 10,593 млн грн.

Альтернативну концепцію створення санаційного фінустанови було запропоновано у проекті закону України „Про санаційний банк”, яким передбачалося створення „токсичного” банку за рахунок доходів регулятор [8]. Крім того, передбачається що спеціалізований банк буде працювати з проблемними активами всіх без винятку гравців банківського ринку: функціонуючих в нормальному режимі, що знаходяться під тимчасовим управлінням держави або ж у стадії ліквідації.

Основним недоліком даного законодавчого акту є його декларативний характер. Документ не містить положень, які б визначали порядок виконання зазначених функцій банку і тому не можна оцінити ефективність механізму діяльності санаційного банку. Крім того, потребує доопрацювання норми щодо порядку створення та формування статутного капіталу санаційного банку, його функцій та відносин із іншими регуляторними інституціями.

Як висновок, можна сказати, що питання регулювання управління проблемними активами потребує системного законодавчого регулювання. Насамперед неприпустимим є

існування двох кардинально протилежних підходів до створення санаційного банку. Коли перший підхід базується на державному фінансуванні і підтримці лише державних банків. Натомість другий – передбачає створення інституції, що управлятиме проблемними активами усіх без винятку банків.

Для розвитку та удосконалення системи управління проблемними активами необхідно уніфікувати їх із міжнародними принципами. Основною проблемою з впровадження даних методів є відсутність методики оцінки деяких активів банків, зокрема, нематеріальних активів, позичкового портфеля банку.

Необхідно розробити стандартні операційні процедури для застосування методів управління проблемними активами. Розмір капіталу такого банку повинен відповідати його повноваженням та обсягу ризиків, що йому передаються. Санаційний банк повинен бути інтегрований в існуючу систему гарантування вкладів та страхування депозитів.

Варто відзначити, що примусова ліквідація повинна стати крайнім заходом вирішення ситуації з проблемним банком. Пріоритетними повинні залишатись альтернативні методи з реструктуризації проблемних банків. За таких умов створення санаційного банку повинно сприяти зростанню кредитоспроможності банківських установ та в цілому підвищенню ефективності роботи банківської системи за рахунок звільнення банків від проблемних активів.

Бібліографія

1. Закон України „**Про систему гарантування вкладів фізичних осіб**” № 4452-VI від 23.02.2012: редакція від 09.06.2013 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України (ВВР. – 2012. – № 50. – С.564.

2. **Статистична інформація** [Електронний ресурс] / Національний банк України. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71195.

3. **Статистична інформація** [Електронний ресурс] / Фонд гнарантування вкладів фізичних осіб. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/payments/.

4. Крилова В. **Санаційний банк як механізм роботи з нежиттєздатними банками** / В. Кирилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2010. – № 9. – С. 26–28.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.